

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Міненко Софії Іванівни
на тему «Механізми управління конкурентоспроможністю аграрних
підприємств України», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за
спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертації

Розвиток економічних систем у глобальному вимірі поряд із безпрецедентними досягненнями в науково-технічній та інформаційні сферах призвів до подальшого поглиблення існуючих екологічних і соціальних проблем, таких як: нестача продовольства, посилення диференціації доходів найзаможніших і найбідніших верств населення поряд із подальшим збідніння останніх, забруднення довкілля, виснаження земельних і водних ресурсів тощо. В цих умовах аграрному сектору поряд із традиційними задачами забезпечення належних темпів динаміки та ефективності діяльності необхідно вирішувати питання продовольчої безпеки як держави, так і всього глобалізованого світу в цілому, враховуючи подальше поглиблення міжнародної торгівлі та конвергенцію економік різних країн. В цьому розрізі механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств починають відігравати особливу роль забезпечення як успішності функціонування суб'єкта аграрного бізнесу в довгостроковій перспективі, так і вирішення чисельних соціально-економічних завдань національної та світової економіки, що підтверджує та обґрунтовує актуальність теми дослідження.

Робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темами «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.) та «Системи управління конкурентоспроможністю аграрної продукції в умовах глобалізації аграрних ринків» (номер державної реєстрації 0119U001387, 2019-2021 рр.). Внесок автора полягає у розробці шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі

проведеної кластеризації суб'єктів аграрного бізнесу із виділенням рівнів його складових, а також механізмів реалізації впровадження інструментарію механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

В наданій дисертації представлено нове вирішення наукового завдання обґрунтування множини механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств на прикладі вітчизняних суб'єктів аграрного бізнесу. Дисертантом проаналізовано значну кількість літературних джерел іноземних і вітчизняних дослідників, присвячених питанням конкуренції, конкурентоспроможності продукції, конкурентоспроможності підприємства, формування конкурентних переваг, реалізації конкурентних стратегій, здійснення конкурентної поведінки на цільових ринках, а також нормативні, правові та статистичні матеріали. Аналітичні моделі побудовані з використанням значного обсягу статистичних даних за досліджуваними підприємствами (493 одиниці) з використанням сучасного апарату економіко-математичного моделювання, що підтверджує значущість і репрезентативність отриманих наукових результатів. Виклад матеріалів дослідження характеризуються чітким дотриманням обраної автором логіко-структурної схеми. Сформульована мета й поставлені завдання дозволили дисертанту доцільно використати методичний інструментарій. Зміст дисертації в повній мірі відповідає обраній темі дослідження. Запропоновані в дисертації рекомендації пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Отже, отримані при виконанні дисертаційної роботи Міненко С. І. наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації є достатньо обґрунтованими та достовірними. Критичний аналіз тексту дисертації та публікацій автора дозволяє дійти висновку про відсутність в роботі неправомірних і надмірних текстових запозичень.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Дисертантом отримані такі основні наукові результати:

- вперше обґрунтовано концептуальні засади формування побудови та функціонування механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних

підприємств, які передбачають створення комплексного механізму управління конкурентоспроможністю на основі дотримання принципів, виконання функцій, застосування методів та використання визначеного складу видів забезпечення шляхом поєднання механізму управління створенням і реалізацією конкурентних переваг, організаційно-економічного механізму конкурентних відносин на цільових ринках сільськогосподарської продукції, а також механізму управління конкурентною поведінкою аграрних підприємств;

- розвинуто наукове тлумачення сутності дефініції «конкурентоспроможність аграрного підприємства», яка ідентифікується в якості здатності економічного суб'єкта накопичувати та розвивати потенційно стійкі конкурентні переваги на основі взаємодії між продуктами-конкурентами та наявного потенціалу підприємства;

- удосконалено систему наукових поглядів на управління конкурентоспроможністю, теоретичним базисом якого виступає процесний підхід, на основі якого запропонована обґрунтована послідовність дій суб'єкта з досягнення поставлених цілей в рамках реалізації ключових функцій управління у відповідності до обґрунтованих принципів архітекtonіки конкурентоспроможності підприємства, як економічного явища;

- набув розвитку еволюційний підхід до детермінації етапів еволюції ринку сільськогосподарської продукції, відмінною рисою якого є визначення етапів розвитку (примітивне збирання; скотарство і землеробство; сільське господарство і ремісництво; промисловість і торгівля; внутрішній місцевий ринок; національний ринок; міжнародний ринок; світовий) із детермінацію стану кон'юнктурних та конкурентних характеристик, а також визначенням притаманним кожному з виділених етапів відповідного пріоритетного виду економічних відносин;

- удосконалено методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності аграрного підприємства, який відрізняється декомпозицією факторів та ознак якісного рівня на класи складових, що включають виробничу, маркетингово-збутову, кадрову, інноваційно-інвестиційну та ділової активності, що дозволяє більш раціонально враховувати специфіку конкретного підприємства при розробці шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності;

- удосконалено процедуру імплементації інструментарію здійснення конкурентної поведінки аграрних підприємств та розвитку їх конкурентного

потенціалу, яка відрізняється удосконаленням процесом управління витратами аграрних підприємств та врахуванням рівня інноваційної зрілості підприємства;

- удосконалено обґрунтування стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, яка передбачає вибір альтернатив на основі групи критеріїв з урахуванням фази життєвого циклу підприємства на ринку, які сформовано поєднанням класифікації виробничих і ринкових стратегій у складі стратегічного набору конкурентної поведінки, забезпечення конкурентних відносин і формування конкурентних переваг для інноваційного лідера, адаптера, початківця і традиційного підприємства на основі застосування проектного підходу при здійсненні стратегічних змін.

Практичне значення одержаних результатів

Полягає у можливості використання теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо імплементації механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств.

Результати дослідження схвалено та прийнято до впровадження: Департаментом агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 08-29/08/1952 від 17.11.2020 р.); Управлінням земельних відносин та АПК Олександрівської ОТГ Донецької області (довідка № 3042/01-53 від 12.11.2020 р.); ПП «ЛАКТУС» Олександрівського району Донецької області (довідка № 12 від 13.11.2020 р.); Сільськогосподарське товариством з обмеженою відповідальністю «Золоті Пруди» Олександрівського району Донецької області (довідка № 173 від 16.11.2020 р.). Теоретичні та методичні положення дисертаційного дослідження використовувалися в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-287 від 15.05.2020 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки та результати дослідження викладено у 12 наукових працях загальним обсягом 4,2 ум. -друк. арк., а саме у вітчизняних наукових фахових виданнях опубліковано 3 статті, 2 статті в

зарубіжних наукових виданнях, одне з яких індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus, 2 розділи у колективних монографіях, виданих в країнах ЄС, та 5 публікацій в інших виданнях.

Відображені в зазначених публікаціях наукові результати не містять протиріч з положеннями сучасної економічної науки, а також повністю відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження. На основі аналізу змісту публікацій можна зробити висновок, що основні положення представленої дисертаційної роботи Міненко С. І. знайшли достатнє відображення у відкритому друку. Діючі вимоги щодо необхідної кількості статей у вітчизняних наукових фахових виданнях і зарубіжних наукових періодичних виданнях дотримані.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 210 сторінок, з яких основний зміст викладено на 175 сторінках, анотація – 9 сторінок, списки використаних джерел – 22 сторінки, додатки – 2 сторінок. Робота містить 23 таблиці та 27 рисунків.

У вступі Міненко С. І. обґрунтувала актуальність теми дисертації, сформулювала мету і задачі досліджень, виклала наукову новизну та практичну значимість отриманих результатів.

В першому розділі дослідження представлено узагальнення існуючих підходів до розуміння сутності конкуренції та змісту конкурентоспроможності аграрного підприємства; розглянуто інструментарій управління конкурентоспроможністю; визначено ключові аспекти формування конкурентних переваг агропромислових підприємств із виокремленням факторів, які впливають на суб'єкти та об'єкти ринку і формують конкурентоспроможність сільського господарства.

У другому розділі дослідження розглянуто конкурентну побудову цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств, визначено етапи еволюції розвитку ринку сільськогосподарської продукції; розроблено методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі узагальнення існуючих чисельних методів, шляхом виділення ключових складових досліджуваного поняття і оцінювання його рівня для обраних підприємств на основі використання методу кластерного аналізу; представлено детермінанти конкурентоспроможності аграрних

підприємств.

В третьому розділі дослідження надано архітекtonіку комплексного механізму управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства, який об'єднує механізм управління створенням і реалізацією конкурентних переваг аграрних підприємств, організаційно-економічний механізм конкурентних відносин на цільових ринках продукції аграрних підприємств і механізм управління конкурентною поведінкою на цільових ринках збуту з урахуванням особливостей їх конкурентної побудови; представлена імплементація інструментарію здійснення конкурентної поведінки аграрних підприємств та розвиток їх конкурентного потенціалу; надано процедуру обґрунтування стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Загальні висновки по дисертації відповідають її змісту, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати. Обсяг цитувань та використання результатів досліджень інших авторів є правомірним та виправданим з огляду на необхідність всебічного дослідження теоретичного базису дослідження та повномірного обґрунтування нових наукових результатів. Дисертація є завершеною науковою роботою, в якій отримані нові наукові результати, які мають теоретичну та практичну цінність.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого дослідження, їх значення для теорії та практики, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання по дисертаційній роботі Міненко С. І.:

1. В рамках здійсненої конкурентної побудови цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств (підрозділ 2.1) в контексті детермінації місця товарів сільськогосподарського виробництва в структурі експорту України було б доцільно запропонувати авторське бачення стратегії нарощування потенціалу аграрного сектору та його реалізації у взаємозв'язку із шляхами підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

2. Розроблені фактори (підрозділ 1.3), що формують конкурентоспроможність сільського господарства, а також їх вплив на суб'єкти та об'єкти ринку у поєднанні із інструментами державного регулювання та підтримки аграрного сектору варто було б враховувати при

розробці механізму управління створенням і реалізацією конкурентних переваг.

3. В підрозділі 1.2 автор наводить аналіз природи механізму, його призначення та особливості формування, безпосередньо ж, механізм управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств представлений у підрозділі 3.1, втім, було б доцільно представити вказані наукові результати в рамках одного підрозділу.

4. В результаті проведеного автором кластерного аналізу (підрозділ 2.2) варто було б надати більш розширену інформацію щодо підприємств, які сформували кластери, для більш ґрунтовної детермінації чинників, що обумовили зазначений рівень досліджуваних складових.

5. В структурі механізму управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства серед процесів управління автором виокремлено забезпечення реалізації політики екологічної відповідальності (підрозділ 3.1), втім, в ході аналізу використання площ під основними сільськогосподарськими культурами в Україні (підрозділ 1.3) варто було б визначити ступінь реалізації зазначеної політики на досліджуваних підприємствах.

Вказані зауваження не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів вирішення формалізованого наукового завдання та не знижують позитивної оцінки роботи в цілому.

Загальна оцінка дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Міненко Софії Іванівни на тему «Механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств України» відповідає пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
заступник начальника Головного управління
Державної податкової служби
в Харківській області

Ю.О. Зайцев